

HAL
open science

Hiábavaló látogatás? Raymond Barre miniszterelnök hivatalos látogatása Magyarországon (1977. október 27–29.)

Matthieu Boisdron

► **To cite this version:**

Matthieu Boisdron. Hiábavaló látogatás? Raymond Barre miniszterelnök hivatalos látogatása Magyarországon (1977. október 27–29.). Ferenc Gazdag. Franciaország és Közép-Európa, Dialóg Campus, pp.51-72, 2019, 978-615-6020-75-8. hal-02520765

HAL Id: hal-02520765

<https://hal.science/hal-02520765v1>

Submitted on 26 Mar 2020

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

Matthieu Boisdrón

Hiábavaló látogatás? Raymond Barre miniszterelnök hivatalos látogatása Magyarországon (1977. október 27–29.)

Az 1970-es években a Kelet- és Nyugat-Európa közötti enyhülés légköre lehetővé tette Magyarországnak számára, hogy teljesen új diplomáciai szerepet játsszon a hidegháborús Európában.

Az 1956. október 25-én a Magyar Dolgozók Pártjának (MDP), majd 1956. november 2-ától az újonnan megalakult Magyar Szocialista Munkáspártnak (MSZMP) az élére megválasztott Kádár János vezetése alatt álló Magyarország – azért, hogy biztosítsa belső stabilitását az 1956 októberében és novemberében történt felkelés kudarca után – fokozatosan egy sajátos, a keleti tömb országaiénál kevésbé szigorú gazdasági, társadalmi és politikai berendezkedést alakított ki. Ez a rendszer, amely az 1968 januárjában bevezetett „új gazdasági mechanizmussal” jutott érvényre, hamarosan a kissé ironikus „gulyáskommunizmus” néven vált ismertté. Az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ) záróokmányának 1975. augusztus 1-jén, Helsinkiben¹ történt aláírásán Magyarország – a szocialista országok között a legvidámabb barakk – képes volt közvetítői szerepben fellépni, kiállni a nyugati vezetők elé, valamint tárgyalásokat kezdeni az európai szociáldemokrata pártok vezetőivel.² A belföldön kibontakozó és a nemzetközi téren tapasztalható enyhülés ekkor találkozott egymással.³ François Mitterrand, a francia szocialista párt első titkára 1976. május 24. és 29. között látogatást tett Magyarországra, ahol Kádár János fogadta.⁴ Kádár egyébként ekkoriban kezdett el nyugati országokba látogatni: Bruno Kreisky szocialista kancellár meghívására 1976. december 6–8-ig Ausztriában tartózkodott, ahol Rudolf Kirchschläger szövetségi elnök fogadta. Giulio Andreotti miniszterelnök meghívására 1977. június 7–9-ig Rómába utazott, és találkozott Giovanni Leone köztársasági elnökkel,

¹ A záródokumentum első része egy tíz elvből álló lista, amely a részt vevő államok közötti kapcsolatokat szabályozza (a „tízparancsolat”). Egyébként az EBEÉ hatásköre három „kosárra” osztható fel: 1. bizalomépítő intézkedésekről, a biztonság és a leszerelés egyes aspektusairól szóló dokumentumok; 2. együttműködés a gazdaság, a tudomány és a technika, valamint a környezetvédelem terén; 3. együttműködés a humanitárius és egyéb területeken.

² „Az 1970-es években egyedül mi léptünk kapcsolatba, Kádár János egyetértésével, a nyugat-európai szociáldemokrata pártokkal. Más szóval, a szociáldemokrácia iskoláját jártuk. Szoros kapcsolatban álltunk az SPD-vel, a francia szocialista párttal, az angolokkal, Felipe Gonzalezzel.” Horn Gyula szóbeli közlése 1992; MINK–SZUREK 1999.

³ Lásd GARADNAI 2005, 123–139.

⁴ Lásd BONNIN 2014; Magyarországi utazás. Közös közlemény... 1976, 14–15; MITTERRAND 1977, 21.

Amintore Fanfanival, a Szenátus elnökével, valamint Pietro Ingráóval, a Képviselőház kommunista elnökével. Látogatása végén, június 9-én még VI. Pál pápával is megbeszélést folytatott. Ezután, július 4-től 7-ig Bonnba látogatott, ahol Helmut Schmidt, az NSZK kancellárja fogadta – aki tovább folytatta elődje, Willy Brandt *Ostpolitikját* – és találkozott Walter Schell-lel, az NSZK elnökével is.⁵

Franciaország meglehetősen érdekes tárgyalópartnernek bizonyult. A saját tömbjében, Magyarországhoz hasonlóan, speciális álláspontot képviselt: a NATO⁶ kissé különálló tagjaként kezdeményező és vezető szerepet játszott az Európai Gazdasági Közösségben egy olyan időszakban, amikor a tagállamok a szervezet „mélyítésén” dolgoztak.⁷ De Gaulle-nak az 1960-as években megkezdett, közép- és kelet-európai politikája ellenére az 1956-os forradalom leverése, valamint Budapest részvétele az 1968-as Csehszlovákia elleni intervencióban – még ha azt megelőzően közvetítői szerepben próbált is fellépni – nem tették lehetővé Párizs számára, hogy elmélyítse ezt a félénk nyitást.⁸ Ezenkívül a két világháború közötti, Franciaországgal szövetséges volt regionális hatalmaktól eltérően, amelyek a szovjet befolyás ellenére még mindig franciabarátok maradtak, mint például Lengyelország⁹ és Románia,¹⁰ az első világháború után függetlenné váló Magyarországhoz fűződő kapcsolatoknak soha nem volt valódi súlyuk. Paradox módon a Budapest és Párizs közötti bilaterális kapcsolatok szerények voltak ugyan politikai és gazdasági téren,¹¹ ám régi hagyományokra tekintettek vissza szellemi és kulturális téren.¹² Ez igazi előnyt jelentett, hiszen a párbeszéd mindig is jelen volt, csak éppen sok javítanivaló maradt rajta.

Ilyen körülmények között érkezett Raymond Barre Budapestre, megelőzve az NSZK kancellárját, Helmut Schmidtet (1979. szeptember 4–6.), az Egyesült Államok alelnökét, George H. Busht (1983. szeptember 19.), a brit miniszterelnököt, Margaret Thatchert (1984. február 2–4.), az olasz kormányfőt, Bettino Craxit (1984. április 10–13.) és az új német kancellárt, Helmut Kohlt (1984. június 21–23.).

⁵ „Kádár János úr, a Magyar Szocialista Munkáspárt főtítkára”, Külügyminisztérium, Politikai Ügyek Igazgatósága, Európa, Kelet-európai Ügyek Aligazgatósága, életrajzi feljegyzés, 1977. október 21. Nanti Diplomáciai Levéltár (CADN), Budapest-alapok, 105. cikk.

⁶ 1966. március 7-én Charles de Gaulle köztársasági elnök kivonta a francia katonai egységeket a NATO integrált parancsnokságából.

⁷ 1965. április 6-án írták alá a három közösség (az Európai Szén- és Acélközösség, az Európai Gazdasági Közösség és az Európai Atomenergia Közösség) végrehajtó szerveinek az összeolvadásáról szóló egyezményt; az első bővítésre 1973. május 3-án került sor (Dánia, az Egyesült Királyság és Írország csatlakozása; végül az 1974. december 9-én és 10-én, Párizsban tartott csúcstalálkozón arról döntöttek, hogy az Európai Parlament tagjait többé nem a tagországok parlamentjei nevezik ki, hanem közvetlen választással választják meg őket.

⁸ BOUILLON 2016, 48–57.

⁹ De Gaulle tábornok volt az első a nyugati tömb vezetői közül, aki 1967. szeptember 6–12. között Lengyelországba látogatott.

¹⁰ De Gaulle tábornok 1968. május 14-től 18-ig hivatalos látogatáson tartózkodott Romániában.

¹¹ SOKOLOFF–WILD 1985, 223–224.

¹² BENE–DÁVID 2014; HOREL 2013, 5–13.; PAYET–TOTH 2004.

A magyar vezetés által nagyon várt találkozó

A magyar vezetés tett javaslatot az új francia miniszterelnök hivatalos látogatására. A két ország kölcsönös érdekei, valamint a kormányfő Magyarországhoz fűződő személyes kapcsolatai megkönnyítették az utazás megszervezését.

A kapcsolatfelvétel

Az 1976. augusztus 25-én miniszterelnökké kinevezett Raymond Barre október 5-én a Nemzetgyűlés elé terjesztette külpolitikai célkitűzéseit, többek között a közép- és kelet-európai országok vonatkozásában: „Franciaország biztonsága magában foglalja az enyhülést is a kelet-európai országokkal, valamint a nyugati partnereinkkel való szövetség fenntartását. Azzal, hogy De Gaulle tábornok közvetlen és szabad párbeszédet kezdett a Szovjetunióval, majd valamennyi kelet-európai országgal, utat nyitott az enyhülés előtt. Számos kapcsolat alakult ki azóta, és ügyelni fogunk arra, hogy azokat tovább mélyítsük. Igaz, ezek a kapcsolatok még messze nem elég összetettek. A kétféle típusú társadalmat elválasztó különbségek erről sokat tehetnek, de a lényeg az, hogy a párbeszéd folytatódjon és változatosabbá váljon.

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet mérföldkő a Kelet és Nyugat közötti kölcsönös egyetértés útján. A segítségével megállapított irányelveket mindenkinek minden téren tiszteletben kell tartania.”¹³

Raymond Barre, aki az V. Köztársaság első nem gaulle-ista elnökének első nem gaulle-ista miniszterelnöke, így határozta meg Franciaország nyugati tömbben elfoglalt helyét és európai törekvéseit, nem térve el a választási és cselekvési szabadságnak attól az irányától, amelyet De Gaulle híres rádióüzenetében még 1940. június 18-án fogalmazott meg. Szavai nem sokban különböznek elődje, Jacques Chirac szavaitól, aki szintén az enyhülés mellett érvelve azt kívánta, hogy erősödjenek meg a kapcsolatok Franciaország és „a kelet-európai országok között, akikkel elsőként hoztunk létre együttműködést, amely a kereskedelmi, műszaki és tudományos kapcsolatok bővítésében nyilvánul meg, és mindez közös érdekeinket szolgálja”. Továbbá kijelentette, hogy kész folytatni „e politikát, mivel tudatában van annak, hogy ezek az országok is Európa részei, és arra kell törekednünk, hogy erősítsük velük a kapcsolatainkat”.¹⁴ A helsinki folyamatot kihasználva Raymond Barre egyértelműen utat kívánt nyitni egy közvetlenebb és elmélyültebb párbeszéd előtt.

1977. február 23-án találkozott Magyarország franciaországi nagykövetével, Veress Péterrel, aki átnyújtotta neki Lázár György meghívólevelét.¹⁵ Raymond Barre pusztán udvariasságból nem mondott igent, de „igazán pozitívnak mutatkozott”.¹⁶ A tervezett látogatás csupán a negyedik lett volna a két ország kormányfői között. 1968 márciusában Fock Jenőt

¹³ *Journal Officiel de la République Française*, 1976. október 6. 6327.

¹⁴ *Journal Officiel de la République Française*, 1974. június 6. 2492.

¹⁵ Eközben Veress Péter megismételte Raymond Barre-nak Lázár György Jacques Chiracnak szóló meghívását is. Jean-Pierre Beauchaud Raymond Bressier-nek, Franciaország magyarországi nagykövetének szóló 1977. március 28-i levele. CADN, Budapest, 105. cikk.

¹⁶ Uo.

fogadták Párizsban. 1973 júliusában Pierre Messmer látogatott Magyarországra, a francia kormányfők közül elsőként. Végül, 1976 júniusában Lázár Györgyöt fogadták Franciaországban.¹⁷ Raymond Barre-nak ebben a látogatásában – amely jól illeszkedett a francia külpolitika folytonosságába, miközben a magas szintű, kétoldalú párbeszéd javulását is mutatta – a magyarok nem egyszerűen Lázár György Jacques Chiracnál tett, 1976. június 13–16. közötti látogatásának a viszonzását látták, hanem a kétoldalú kapcsolatok erősödése felé tett lépést is.¹⁸ A Chirac–Lázár-találkozó végén kiadott záróközlemény pontosan kimondta, hogy a köztársasági elnök elfogadta az 1977 őszére szóló magyarországi meghívást.¹⁹ Ennek a hivatalos látogatásnak a belpolitikai okok miatt történő felülvizsgálata ad magyarázatot arra, hogy Veress nagykövet a Raymond Barre-ral történő tárgyalásán szóbeli üzenetet adott át Kádár Jánostól, amelyben Kádár kifejezte azt a reményét, hogy Valéry Giscard d’Estaing Magyarországra látogat 1978-ban.²⁰ Egy francia államfő első hivatalos útja Magyarországra vitathatatlan politikai sikert jelentett volna az ország számára, és ez meg is magyarázza a magyar vezetés kitartó buzgalmát.²¹ Mindez azután történt, hogy a francia államfő 1975 júniusában Lengyelországba, majd 1975 októberében a Szovjetunióba, 1976-ban pedig Jugoszláviába látogatott.²² Raymond Barre utazásának előkészítő jellege tehát nem képezte vita tárgyát, és ez egyébként megfelelt az V. Köztársaság intézményi gyakorlatának. A magyarországi utazás igazi nézetazonosságra utal az államfővel, aki Raymond Barre-t a miniszterelnöki kinevezése után rögtön „be akarta vonni diplomáciai tevékenységébe”.²³ Ez teljesen eltért attól a jól ismert ellenséges kapcsolattól, amely Valéry Giscard D’Estaing-t korábbi miniszterelnökéhez, Jacques Chirachoz fűzte, ami néha érezhető zavarokat okozott Franciaország külpolitikai orientációjában.²⁴

¹⁷ Meg kell jegyeznünk, hogy több francia külügyminiszter is ellátogatott Magyarországra: Maurice Couve de Murville (1966 júliusában), Maurice Schumann (1971 szeptemberében), Michel Jobert (1973 júliusában), Pierre Messmer miniszterelnökkel együtt) és Bernard Destremau (1974 szeptemberében). A magyar külügyminiszterek közül Péter János (1965 januárjában) és Puja Frigyes (1975 júniusában), valamint Rác Pál külügyi államtitkár (1976 decemberében) tett látogatást Franciaországban.

¹⁸ „A miniszterelnök hivatalos látogatása Magyarországra”, Külügyminisztérium, Politikai Ügyek Igazgatósága, Európa, Kelet-európai Alosztály, No. 276, 1977. szeptember 19-i feljegyzés a miniszteri kabinet részére. CADN, Budapest, 105. cikk.

¹⁹ Uo.; „Lázár György. A Minisztertanács elnöke”, életrajzi feljegyzés. CADN, Budapest, 105. cikk. Charles de Gaulle-t és Georges Pompidout is meghívták hivatalos látogatásra Magyarországra, ám ők halogató választ adtak. Lásd BOUILLON 2015, 54., 76.

²⁰ „A miniszterelnök tárgyalása Magyarország nagykövetével (1977. február 23.)”, Patrick Gautrat 1977. február 24-én készült beszámolója. CADN, Budapest, 105. cikk.

²¹ „Magyarország 1977 októberében”, Franciaország magyarországi nagykövetsége, 1977. október 7-i feljegyzés. CADN, Budapest, 105. cikk.

²² Valéry Giscard d’Estaing volt az első francia államfő, aki hivatalos látogatást tett Jugoszláviába, viszonyozva ezzel Tito 1956-ban tett hivatalos franciaországi látogatását. Ennek ellenére a francia–jugoszláv kapcsolatok problematikusak voltak. Az el nem kötelezett országok ötödik, colombói konferenciáján (1976. augusztus 16–19.) a jugoszlávok erőteljesen támadták az augusztus 5-én és 6-án, Franciaország és Dél-Afrika között megkötött egyezményt a nukleáris energia polgári felhasználásáról, aminek célja a koebergi atomerőmű megépítése volt. A köztársasági elnök utazását az magyarázta, hogy Belgrád 1977 tavaszára tervezte a helsinki egyezmény aláírása óta az első időközi EBEÉ-konferencia megszervezését.

²³ RIMBAUD 2015, 176.

²⁴ BADALASSI 2013, 68. 5. megj.

A látogatás megszervezése és lebonyolítása

A miniszterelnök csak az 1977. március 13-i és 20-i helyhatósági választások²⁵ utánra tűzte ki látogatásának időpontját; azonban kétségtelenül szerepet játszott benne gazdasági programja második részének²⁶ megvalósítása is, 1977 tavaszától kezdve.²⁷

A napirend pusztán nemzeti korlátain túl ez a választás nem volt véletlen. 1977. június 15-én, a helsinki záróokmány rendelkezéseinek megfelelően Belgrádban megkezdődött az első diplomáciai találkozó, amelynek a témája a jugoszláv fővárosban, október 4-én tartandó újabb EBEÉ-találkozó megszervezése volt.²⁸ Miután Raymond Barre 1976. szeptember 28-tól október 4-ig tartó hivatalos látogatásával természetesen a Szovjetunióknak nyújtott prioritást, a keleti tömb országai közül Magyarországot látogatta meg elsőként. Itt 1977. október 27-én csütörtökön, 28-án pénteken és 29-én szombaton tartózkodott. A hivatalos francia delegáció élén a miniszterelnök állt, akit természetesen elkísért magyar származású felesége, Eva Barre, lánykori nevén Hegedűs Éva,²⁹ akinek a jelenléte vitathatatlan diplomáciai előnyt jelentett. A delegáció tagja volt még André Rossi külkereskedelmi miniszter és felesége, Jean-François Deniau külügyminisztériumi államtitkár és felesége, Christian d'Aumale (meghatalmazott miniszter, a külügyminisztérium kétoldalú gazdasági ügyekkel megbízott igazgatóhelyettese és a francia–magyar vegyes bizottság társelnöke), Roger Vaurs (a külügyminisztérium kulturális, tudományos és műszaki kapcsolatainak főigazgatója), Jacques Alexandre (műszaki tanácsos és a miniszterelnöki kabinet sajtószolgálatának vezetője), Jean-Charles Rouher (a miniszterelnöki kabinet szakreferense), Philippe Esper (az ipari, kereskedelmi és kézműipari minisztérium nemzetközi szolgálatának vezetője), Jean-Pierre Beauchaud (a külügyminisztérium igazgatóhelyettese), Hélié de Noailles (a külkereskedelmi miniszteri kabinet műszaki tanácsosa), Anne-Marie Moussa (a külgazdasági kapcsolatok

²⁵ A választásokon egyértelmű sikert értek el a Baloldali Unió (Szocialista Párt, Baloldali Radikálisok Mozgalma, Francia Kommunista Párt) pártjainak jelöltjei, és a többség súlyos politikai vereséget könyvelhetett el. Raymond Barre március 29-én egy új, szűkebb kormányt alakított. E témában lásd BOISDRON–CATALA (megjelenés előtt).

²⁶ Az 1976 szeptemberében elfogadott „Barre-terv” inflációellenes és a frank védelmét célzó intézkedéseket tartalmazott: az árak és a közszolgáltatói díjak ideiglenes befagyasztását, a jövedelemadó növelését, az autópályadíjak, valamint az üzemanyag és az alkohol adójának emelését, a társadalombiztosítási járulékok növelését, a hitelek megszigorítását és a devizasabályozás megszigorítását. 1977 tavaszán az idős emberek, a családok és fiatalok javára hozott intézkedésekkel (1977. júliusi foglalkoztatási megállapodás) enyhítettek a megszorításokon.

²⁷ „A miniszterelnök megbeszélése Magyarország nagykövetével (1977. február 23.)”, Patrick Gautrat 1977. február 24-én készült beszámolója; Jean-Pierre Beauchaud 1977. március 28-i levele Raymond Bressier-nek, Franciaország magyarországi nagykövetének; „A miniszterelnök magyarországi látogatása: találkozó Kádár Jánossal”, Külügyminisztérium, Európai Igazgatóság, Kelet-európai Aligazgatóság, 1977. szeptember 22-i feljegyzés a miniszteri kabinet részére. CADN, Budapest, 105. cikk.

²⁸ 1978. március 9-én fejeződött be.

²⁹ 1920-ban született, egy jó hírű budapesti zsidó ügyvéd három lánya közül a legidősebbként. 1942-ben a Hegedűs család egy Miche Tutot nevű francia szökött katonát szállásolt el. A következő évben Hegedűs Éva polgári házasságot kötött vele. A család megmenekült a deportálástól és a kivégzéstől; elmenekültek a fővárosból, majd a szovjetek fogságába kerültek, miközben Párizsba akartak utazni, Odesszában hajóra szállva. Hegedűs Évát ekkor elszakították a férjétől. A nő ekkor családjával tartott, amely később Tuniszban telepedett le. Itt ismerkedett meg Raymond Barre-ral, aki akkor fiatal közgazdaságtan-tanár volt.

igazgatóságának tisztviselője), Pierre Bugogue (a miniszterelnöki kabinet szakreferense) és Jean-Marc Simon (a külügyminisztériumi államtitkári kabinet tagja).³⁰

Raymond Barre október 27-én délelőtt érkezett meg a Ferihegyi repülőtérre, majd kora délután a Hősök terére látogatott, ahol az emlékműnél elhelyezett egy szál szegfűt. Ezt egy harmincperces beszélgetés követte Lázár Györggyel a Parlamentben. Ezzel egy időben megbeszélések zajlottak André Rossi és magyar kollégája, Bíró József³¹ között, Jean-François Deniau és magyar kollégája, Rácz Pál³² között, Roger Vaurs és Ranai Rudolf, a kulturális kapcsolatok intézetének elnöke között.³³ Eva Barre pedig ellátogatott a Szépművészeti Múzeumba, majd a Clara divatházba.³⁴ Ezt követően a miniszterelnök a Francia Intézet fennállásának 30. évfordulójára rendezett ünnepségen elnökölt. Az első nap utolsó programjaként Lázár György adott vacsorát a tiszteletére. Másnap Raymond Barre Lázár Györggyel, majd Losonczi Pállal, az Elnöki Tanács elnökével, végül Kádár Jánossal találkozott. André Rossi újabb találkozáson vett részt Bíró Józseffel.³⁵ Október 29-én, szombaton a Barre házaspár a Hortobágyra tett látogatást, majd a kora esti órákban elutaztak Magyarországról.³⁶

A látogatás „mindvégig rendkívül nagy szívéllyesség légkörében zajlott”,³⁷ de a tárgyalásokra szánt korlátozott idő nem tette lehetővé széles körű konzultációk indítását.

³⁰ 252–256. számú, 1977. október 7-i táviratok Párizsból Franciaország budapesti nagykövetségére; 259–266. számú, 1977. október 13-i táviratok Párizsból Franciaország budapesti nagykövetségére; 270. számú, 1977. október 14-i távirat Párizsból Franciaország budapesti nagykövetségére; 271. számú, 1977. október 15-i távirat Párizsból Franciaország budapesti nagykövetségére; 273. számú, 1977. október 18-i távirat Párizsból Franciaország budapesti nagykövetségére. CADN, Budapest, 105. cikk.

³¹ 1921-ben született, lakatosként kezdte, majd 1945-ben folytatta tanulmányait; egész pályafutása a Külkereskedelmi Minisztériumban zajlott, ahol a ranglétra összes fokát végigjárta. Először a bérosztály, majd az importosztály vezetője, míg végül a *Nikex* külkereskedelmi vállalat főigazgatójává nevezték ki. 1957-ben kereskedelmi tanácsos lett Londonban, 1962-ben miniszterhelyettes, majd egy évvel később miniszter. 1967-ben az MSZMP Központi Bizottságának tagja lett. Bíró József, életrajzi feljegyzés. CADN, Budapest, 105. cikk.

³² 1928-ban született, 1948-ban lett a Kommunista Párt tagja, és ugyanettől az évtől kezdett el a Külügyminisztériumban dolgozni. Sikeresen töltötte be hivatalát Bernben, Belgrádban, Washingtonban és New Yorkban, majd 1956-ban kiutasították az Egyesült Államokból. 1957-ben tanácsos lett Magyarország párizsi nagykövetségén. 1960 és 1963 között a Külügyminisztériumban az ausztriai ügyek szakreferense. 1963 végén egyiptomi nagykövetté nevezték ki. 1968-ban a Külügyminisztérium protokollfőnöke lett. 1970 novemberében belügyminiszter-helyettesé nevezték ki. 1974 elején a szocialista országokkal való kapcsolatokért felelős miniszterhelyettes. 1975 márciusában beválasztották az MSZMP Központi Bizottságába, majd 1976 augusztusában külügyi államtitkár lett. Rácz Pál, életrajzi feljegyzés. CADN, Budapest, 105. cikk.

³³ „A tárgyalások programja”. Lásd az egész „Tárgyalások” dossziét. CADN, Budapest, 105. cikk.

³⁴ A Rotschild Klára (1903–1976) által alapított híres divatházról van szó.

³⁵ „A miniszterelnök budapesti látogatása. M. Rossi tárgyalásai a magyar külkereskedelmi miniszterrel”, Franciaország magyarországi nagykövetsége, R. Klein, kereskedelmi tanácsos, 1977. november 8. CADN, Budapest, 105. cikk.

³⁶ „Raymond Barre úr ömeltósága, a Francia Köztársaság miniszterelnöke és Eva Barre asszony hivatalos magyarországi látogatásának programja – 1977”. CADN, Budapest, 105. cikk.

³⁷ „A miniszterelnök magyarországi hivatalos látogatása (1977. október 27–28.)”, Külügyminisztérium, Európai Igazgatóság, Kelet-európai Aligazgatóság, 1977. november 8-i feljegyzés. CADN, Budapest, 105. cikk.

A kétoldalú tárgyalások jellege

1976-tól kezdve a kétoldalú gazdasági kapcsolatokban rohamosan nőtt a francia fél többlete, emiatt a tárgyalások „legfontosabb prioritása a külkereskedelem lett”.³⁸ És ennek az új ipari diplomáciának a megvalósítása fényében is kell értelmeznünk a miniszterelnök hivatalos látogatását.³⁹

Előtérben a gazdaság

Raymond Barre, a közgazdaságtan professzora, akit Valéry Giscard d’Estaing „Franciaország legjobb közgazdászaként”⁴⁰ mutatott be, különleges fontosságot tulajdonított a gazdasági kérdéseknek. Ez utóbbiak képezték a Veress nagykövettel folytatott első megbeszélésének fő témáját.⁴¹ A francia vezetők megállapították, hogy az 1976-ban elért 1 milliárd frankos kereskedelmi forgalommal és az ugyanabban az évben megkötött 38 milliárd frank értékű szerződésekkel a két országot összekötő kereskedelmi kapcsolatok rendkívül gyengének tűnnek.⁴² Magyarországnak Franciaország csupán a tizenegyedik kereskedelmi partnere volt,⁴³ és a negyedik nyugati partnere. Az NSZK eladásai a franciának ötszörösét tették ki.⁴⁴ Franciaország Magyarország teljes külkereskedelmének csupán 1,7%-át képviseli, míg Magyarország Franciaország hatodik partnere a KGST-tagországok közül. A forgalom volumene így ötször kevesebb, mint a francia–lengyel, és tízszer kevesebb, mint a francia–szovjet kereskedelem. A megállapítás egyértelmű: „Kelet-Európán belül itt nyújtjuk az egyik legrosszabb teljesítményt”.⁴⁵ Párizs szerint „a magyar vállalatok vezetői általában túlságosan előnyben részesítik a Németországból származó technikákat és anyagokat”.⁴⁶ Franciaország most fizet „az ipar múltbeli érdektelenségéért”.⁴⁷ A nyersanyagokban szegény Magyarország nagymértékben függ a szovjet kőolajtól, amelyet ugyan 30%-kal a világpiaci ár alatt kap meg, ám nem elégíti ki az ország szükségleteit. Budapest így rákényszerül arra, hogy a Közel-

³⁸ LACORNE 1985, 151.

³⁹ LACORNE 1985, 166–167.

⁴⁰ 1976. augusztus 25. estjén Valéry Giscard d’Estaing a TFI és az Antenne 2 riportereinek válaszolva kijelentette: „Barre úr kétségtelenül a legjobb francia közgazdász, mindenesetre a legelső között van.” Idézi RIMBAUD 2015.

⁴¹ „A miniszterelnök megbeszélései Magyarország nagykövetével. (1977. február 23.)”, Patrick Gautrat 1977. február 24-én szerkesztett beszámolója. CADN, Budapest, 105. cikk.

⁴² „Francia–magyar gazdasági kapcsolatok”, Gazdasági és Pénzügyminisztérium, Külgazdasági Kapcsolatok Igazgatósága, 5. Aligazgatóság E, 1977. október 19.

⁴³ Uo.

⁴⁴ „A miniszterelnök hivatalos látogatása Magyarországon (1977. október 27–29.)”, Külgügyminisztérium, Politikai Ügyek Igazgatósága, Európa, Kelet-európai Aligazgatóság, 1977. október 19-i összefoglaló feljegyzés.

⁴⁵ „Francia–magyar gazdasági kapcsolatok”, Gazdasági és Pénzügyminisztérium, Külgazdasági Kapcsolatok Igazgatósága, 5. Aligazgatóság E, 1977. október 19.

⁴⁶ „A miniszterelnök magyarországi látogatása (1977. október 27–29.)”, Külgügyminisztérium, Politikai Ügyek Igazgatósága, Európa, Kelet-európai Aligazgatóság, 1977. október 19-i összefoglaló feljegyzés. A Creusot-Loire által elveszített 180 milliárd frankos szerződésről tesz említést, amely értelmében egy acélgyárat bővítettek volna ki.

⁴⁷ „Francia–magyar gazdasági kapcsolatok”, Gazdasági és Pénzügyminisztérium, Külgazdasági Kapcsolatok Igazgatósága, 5. Aligazgatóság E, 1977. október 19.

Keletről is importáljon, ami hozzájárul kereskedelmi mérlegének egyensúlytalanságához. Arra is szükség lenne, hogy diverzifikálja felvevőpiacait, és így „csökkentse a német túlsúlyt a piacon”.⁴⁸ 1976-ban a kereskedelmi mérlege így hiányt mutat, mind a nyugati országok, mind a KGST viszonylatában.⁴⁹ Magyarország nemzeti jövedelmének 40-50%-a külkereskedelmen keresztül realizálódik, így az ország „megszenvedte az első olajárrobbanásból származó válság és világméretű infláció következményeit”.⁵⁰ Hagyományos erősségei ellenére – amelyek közé tartozik termelőapparátusának hatékonysága, az erős belföldi kereslet és az NSZK-hoz fűződő történelmi kapcsolatai – az egy főre eső reáljövedelem csak 1%-kal nőtt 1976-ban, ami egyharmada volt a tervezettnél.⁵¹ A francia diplomaták szerint „az 1976–1980-as terv a megszorítások tervének ígérkezik”.⁵² 1965 és 1975 között a bruttó nemzeti termék évente átlagosan 6,5%-kal nőtt; 1976-ban ez 3%-ra esett vissza.⁵³ Magyarország fejlődését „a jelenlegi nemzetközi helyzetet figyelembe véve, állandó egyensúlyhiány fenyegeti: csak a Nyugat által az 1974 és 1977 közötti időszakra nyújtott középtávú hitelek vonatkozásában 1 milliárd dolláros külső adósságot halmozott fel”.⁵⁴

Bár „a magyar gazdaság jelenleg nehéz időszakon megy keresztül, ami spontán módon nem segíti elő, hogy egy újabb partnerhez közelítsen (Franciaország) [...] eredeti pozíciójának gyengése csupán részleges hátrányt jelent”.⁵⁵ A két partner érdekei valójában egybeestek. A kinyilvánított törekvés az volt, hogy a kereskedelmi forgalom a kétszeresére, sőt a háromszorosára nőjön.⁵⁶ Egyébként a Lázár György párizsi látogatásával adott ösztönzés hatására már addig is határozottan nőtt.⁵⁷ Valójában két olyan irányított gazdaságú országban, mint amilyen Franciaország⁵⁸ és Magyarország, „jelentős mértékű fejlődés elérése [...] elsősorban politikai akarat függvénye”.⁵⁹ 1977 végére a francia export 34%-kal (536 millió frank), az import pedig 30%-kal (354 millió frank) nőtt 1976 hasonló időszakához képest.⁶⁰ Magyarország – amelynek franciaországi eladásai folyamatosan nőttek, és az eladások struktúrája a több késztermék exportjának köszönhetően jelentősen javult – arra

⁴⁸ „A miniszterelnök hivatalos látogatása Magyarországon (1977. október 27–29.)”, Külügyminisztérium, Politikai Ügyek Igazgatósága, Európa, Kelet-európai Aligazgatóság, 1977. október 19-i összefoglaló feljegyzés.

⁴⁹ „A miniszterelnök megbeszélései Magyarországon nagykövettel. (1977. február 23.)”, Patrick Gautrat 1977. február 24-én szerkesztett beszámolója. CADN, Budapest, 105. cikk.

⁵⁰ „Magyarország: belső helyzet”, Külügyminisztérium, Politikai Ügyek Igazgatósága, Európa, Kelet-európai Aligazgatóság, 1977. október 19-i feljegyzés. CADN, Budapest, 105. cikk.

⁵¹ „Magyarország: belső helyzet”, Külügyminisztérium, Politikai Ügyek Igazgatósága, Európa, Kelet-európai Aligazgatóság, 1977. október 19-i feljegyzés. CADN, Budapest, 105. cikk.

⁵² Uo.

⁵³ „Francia–magyar gazdasági kapcsolatok”, Gazdasági és Pénzügyminisztérium, Külgazdasági Kapcsolatok Igazgatósága, 5. Aligazgatóság E, 1977. október 19.

⁵⁴ Uo.

⁵⁵ Uo.

⁵⁶ Lázár György úrnak, a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa elnökének pohárköszöntője. Budapest, 1977. október 27.” CADN, Budapest, 105. cikk.

⁵⁷ „Francia–magyar közös közlemény”, 1977. október 29. szombat. CADN, Budapest, 105. cikk.

⁵⁸ RIMBAUD 2015, 208.

⁵⁹ „Francia–magyar gazdasági kapcsolatok”, Gazdasági és Pénzügyminisztérium, Külgazdasági Kapcsolatok Igazgatósága, 5. Aligazgatóság E, 1977. október 19.

⁶⁰ „A miniszterelnök hivatalos látogatása Magyarországon (1977. október 27–29.)”, Külügyminisztérium, Politikai Ügyek Igazgatósága, Európa, Kelet-európai Aligazgatóság, 1977. október 19-i összefoglaló feljegyzés.

törekedett, hogy csökkentse hatalmas kereskedelmi hiányát.⁶¹ A szokásos diplomáciai formulákon túlmenően meg kell állapítani, hogy az informatika, a vegyipar és a gépipar terén jó együttműködés alakult ki annak a francia–magyar vegyes bizottságnak köszönhetően, amely az 1974. november 25-én aláírt, tíz évre szóló gazdasági, ipari és műszaki együttműködési megállapodás értelmében jött létre.⁶² Ez a vegyes bizottság lehetővé tette, hogy többszörösére nőjön a két ország vállalatai közötti keretszerződések száma,⁶³ valamint a műszaki információcsere is bővüljön.⁶⁴ A francia vezetők megértették, hogy a magyaroknak „fontosabb a technológia megszerzése, mint a kereskedelmi kapcsolatok egyszerű fejlesztése a nyugati országokkal”.⁶⁵ Ezért az 1966. július 28-án, a két ország között aláírt tudományos és technikai együttműködésről szóló szerződés rendelkezéseinek megfelelően egy párizsi dokumentációs központ megnyitását kérték Franciaországtól. A magyarok, akik már 1967-ben engedélyezték egy ilyen központ megalakítását országukban, türelmetlenül fogadták, hogy a franciák vonakodnak ettől a kölcsönös gesztustól.⁶⁶ Ez volt a kétoldalú kapcsolatok egyetlen vitatott pontja, de ez komoly nézeteltérést okozott. Olyannyira, hogy a miniszterelnöknek engedélyeznie kellett 1978-ra a központ felállítását, és nyomást kellett gyakorolnia a Műszaki, Ipari és Gazdasági Együttműködési Ügynökségre (ACTIM). A kormányfő számíthatott a Külügyminisztérium támogatására, amely élénken ellenezte a Gazdasági és Pénzügyminisztérium fenntartásait; ez utóbbi volt az ACTIM felügyeleti szerve.⁶⁷ Az ACTIM valójában nem akarta vállalni a központ működési költségeinek a fogadó ország terhére történő finanszírozását. Annál is inkább, mivel attól tartott, hogy a döntés nyomán más országok, például Csehszlovákia, Lengyelország és Bulgária is hasonló központ felállítását kéri majd Párizstól.⁶⁸ A központ ellentételezéseként a francia delegáció négy témában is kifejezte különleges érdeklődését: a Technip felépítene egy 200 millió frankos üzemet; a Tudományos Akadémia számítógépeket szerezne be a Honeywell-Bull (CII-HB)⁶⁹ és a LogAbax nemzetközi informatikai cégetől; a Novotel 160 millió frank értékben egy

⁶¹ „Francia–magyar gazdasági kapcsolatok”, Külügyminisztérium, Gazdasági és Pénzügyi Igazgatóság, kétoldalú megállapodások, 1977. október 24-i operatív megjegyzés. CADN, Budapest, 105. cikk.

⁶² A francia–magyar vegyes bizottság öt munkacsoportból állt: ipari fejlesztési, informatikai és elektronikai, építési, mezőgazdasági és agrár-élelmiszeripari, hidraulikai. Lásd uo.

⁶³ Ezek a vállalatok: PUK (Pechiney Ugine Kuhlmann), Rhône Poulenc, Alstom-Atlantique, Creusot-Loire és a CGR. Lásd uo.

⁶⁴ Francia iparosok misszióit szervezték Magyarországra 1976 októberében és 1977 márciusában, „magyar napok” zajlottak le Nantes-ban 1977 áprilisában, francia és magyar informatikai és elektronikai vezetők találkoztak Párizsban és Budapesten 1977 júniusában és szeptemberében, illetve francia műszaki hetet terveztek 1977 novemberére Budapesten. Lásd uo.

⁶⁵ „Francia–magyar gazdasági kapcsolatok”, Gazdasági és Pénzügyminisztérium, Külgazdasági Kapcsolatok Igazgatósága, 5. Aligazgatóság E, 1977. október 19.

⁶⁶ „A miniszterelnök hivatalos látogatása Magyarországon (1977. október 27–29.)”, Külügyminisztérium, Politikai Ügyek Igazgatósága, Európa, Kelet-európai Aligazgatóság, 1977. október 19-i összefoglaló feljegyzés.

⁶⁷ „A miniszterelnök látogatása Magyarországon: egy magyar tudományos és műszaki dokumentációs központ, valamint egy csehszlovák tudományos és műszaki dokumentációs központ megnyitása Franciaországban”, Külügyminisztérium, Politikai Ügyek Igazgatósága, Európa, Kelet-európai Aligazgatóság, 1977. szeptember 23-i feljegyzés a miniszteri kabinet számára. CADN, Budapest, 105. cikk.

⁶⁸ „Magyar dokumentációs központ megnyitása Párizsban”, Gazdasági és Pénzügyminisztérium, Külgazdasági Kapcsolatok Igazgatósága, 5. Aligazgatóság, B, mellékletben rögzített, 1977. október 19. CADN, Budapest, 105. cikk.

⁶⁹ 1976 júniusában e vállalat elnöke, Jean-Pierre Brulé és Lázár György magyar miniszterelnök között találkozott le Párizsban. Lázár még a CII üzemet is meglátogatta. BOUILLON 2016, 100.

négyszáz szobás szállodat építene fel Budapesten; az 1977 áprilisában, a Transelektróval kötött keretszerződéshez kapcsolódóan az Alsthom 80 millió frank értékben gázturbinákat adna el Magyarországnak.⁷⁰

Az érdekek összehangolása, a francia–magyar gazdasági együttműködéssel nyitott perspektívák, valamint a két ország közötti nézeteltérések felszámolása lehetővé tették, hogy egyéb kérdésekben is érezhető fejlődés történjen.

A kulturális kapcsolatok elmélyítése: közös szándék?

A Franciaország és Magyarország közötti kétoldalú kapcsolatok kétségtelenül a kulturális együttműködés terén voltak a legrégebbiek és a legfejlettebbek. Mindazonáltal Franciaország történelmileg viszonylag kedvező helyzete jelentősen romlott a második világháború vége óta, és ez érthetővé teszi a francia vezetésnek azt a szándékát, hogy többet tegyen a javulás érdekében.

Az, hogy Raymond Barre emlékeztetett a két országot a középkor óta összekötő dinasztikus kapcsolatokra, inkább a szokásos és olcsó közhelyek közé tartozott, és nem tudta palástolni a kielégítőnek aligha nevezhető helyzetet.⁷¹ Annak ellenére, hogy már 1928-ban megnyílt Párizsban a Francia–Magyar Egyetemi Információs Hivatal, amely 1934-ben a Magyar Tanulmányok Központja lett (a Magyar Intézet elődje), és annak ellenére, hogy 1947-ben létrehozták Budapesten a Francia Kulturális Intézetet, Magyarország betagozódása a szovjet tömbbe húsz éven át gátolt minden fejlődést.⁷² Így 1966. július 28-áig kellett várni ahhoz, hogy a már fentebb említett tudományos és műszaki együttműködési megállapodás megkötésével egy napon egy kulturális megállapodást is aláírjanak. A megállapodás a csereprogramok keretében működő közös kapcsolatokat szabályozta; a csereprogramokat pedig háromévenként újította meg egy évente összeülő vegyes bizottság. Az eredmények azonban nem voltak kimagaslók, sőt a korábbi időszakhoz képest vissza is estek. A francia diplomaták megállapították, hogy a francia nyelv rossz helyzetben van: a diákok csupán 9%-a tanulja, és ez a romló tendencia csak folytatódott, összehasonlítva a némettel (42%), az angollal (29%), sőt még az olasszal és spanyollal is.⁷³ Tíz évvel korábban még a gimnazisták 23%-a tanult franciául.⁷⁴ Az egyetemeken a hallgatóknak csak az 5%-a választja a franciát, és ez a szám 2%-ra vagy 3%-ra esik a műszaki felsőoktatási intézményekben.⁷⁵ Ebben a tehetetlenség beismerése is benne rejlett: „Úgy tűnik, nehéz visszafordítanunk ezt

⁷⁰ „A miniszterelnök hivatalos látogatása Magyarországon (1977. október 27–29.)”, Külügyminisztérium, Politikai Ügyek Igazgatósága, Európa, Kelet-európai Aligazgatóság, 1977. október 19-i összefoglaló feljegyzés, 9. o.; „Francia–magyar gazdasági kapcsolatok”, Külügyminisztérium, Gazdasági és Pénzügyi Igazgatóság, kétoldalú megállapodások, 1977. október 24-i operációs feljegyzés, 5–6. o., CADN, Budapest, 105. cikk.

⁷¹ „A Francia Intézetben 1977. október 27-én tartott beszéd”. CADN, Budapest, 105. cikk.

⁷² MACHER 2002, 251–262.

⁷³ „A miniszterelnök hivatalos látogatása Magyarországon (1977. október 27–29.)”, Külügyminisztérium, Politikai Ügyek Igazgatósága, Európa, Kelet-európai Aligazgatóság, 1977. október 19-i összefoglaló feljegyzés.

⁷⁴ *Documents diplomatiques français (DDF)*, 1966, Tome II., 1er juillet – 31 décembre, Vol. 30., a Kulturális és Műszaki Ügyek Főigazgatóságának feljegyzése. Francia–magyar kulturális kapcsolatok, 1966. július 18., No.142., Peter Lang, Brüsszel, 2006, 344–345. o.

⁷⁵ „Francia–magyar kulturális kapcsolatok”, Külügyminisztérium, a Kulturális, Tudományos és Műszaki Kapcsolatok Főigazgatósága, 1977. október 11. CADN, Budapest, 105. cikk.

a tendenciát, annak ellenére, hogy többféle erőfeszítést is teszünk a nyelvünk érdekében: újabb lektorokat küldünk a magyar egyetemekre (6), ösztöndíjakat nyújtunk, és szakmai gyakorlatokat szervezünk tanárok és diákok részére, új iskolai tankönyveket szerkesztünk [...]”⁷⁶ A könyvterjesztés is problémás terület volt. 1966-ban Magyarország a francia könyvek importja terén a 60. helyet foglalta el, míg 1975-ben csak a 72-iket.⁷⁷ Ez a romló tendencia megmagyarázza Franciaországnak a helsinki záródokumentum aláírása óta tett új erőfeszítéseit; a záródokumentum „harmadik kosarában” az oktatási és kulturális együttműködés szerepel. 1976. február 26-án a Paris I Panthéon-Sorbonne Egyetem megállapodást kötött a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemmel (ELTE), amely inkább csak szimbolikus maradt, mivel egy évvel később sem „eredményezett semmilyen igazi együttműködési programot”.⁷⁸ A Radio-France és a Magyar Rádió (1976. április), valamint a Magyar Televízió és az Antenne 2 (1976. október), illetve a TF1 (1976. november) között is megállapodásokat írtak alá.⁷⁹ Az innováció irányában is történtek lépések: a francia diplomácia által nagyon várt kiemelt projekt az 1976 novemberében, egy 80 ezer frankos beruházás keretében, a Francia Intézetben egy audiovizuális eszközökkel jól felszerelt videotéka telepítése volt.⁸⁰ Ez az új berendezés a francia televíziós programok szélesebb körű sugárzását tette lehetővé.⁸¹ Ám még ha a diplomaták azzal hízelegnek is maguknak, hogy „Magyarország – a hagyományokra való tekintettel és konjunkturális okokból – minőségi kulturális kapcsolatokat ápol Franciaországgal”,⁸² azt is el kell ismerniük, hogy „a minisztérium viszonylag szerény pénzügyi erőfeszítést tesz Magyarország érdekében (évente kevesebb, mint 5 millió frank), vagyis az összes kelet-európai országoknak szánt hitelek 8%-át nyújtja számára”.⁸³

Raymond Barre látogatása lehetőséget adott a magyaroknak annak a felismerésére, hogy milyen nagy az aránytalanság a kultúrájuk franciaországi terjesztésében. Igaz, hogy a franciára fordított magyar művek száma megduplázódott, elérve a tízet 1976-ban,⁸⁴ ezzel szemben 1974-ben 69, 1975-ben 64 és 1976-ban 72 francia könyvet fordítottak magyarra, az adott évekre vetített 1,9 milliós, 2,1 milliós és 2,8 milliós példányszámban. Hasonló megállapítás érvényes a mozira is. 1975-ben 16 francia filmet vetítettek 6,5 millió magyar néző előtt.⁸⁵ A magyar filmek viszont csak a mozik kistermeire korlátozódtak, még ha

⁷⁶ Uo.

⁷⁷ Uo.; DDF, 1966, II. rész, június 1. – december 31., 30. kötet, a Kulturális és Műszaki Ügyek Főigazgatóságának feljegyzése. Francia–magyar kulturális kapcsolatok, 1966. július 18., No. 142., Peter Lang, Brüsszel, 2006, 344–345. o.

⁷⁸ HESSEL 1977, 4–5.

⁷⁹ „Francia–magyar kulturális kapcsolatok”, Külügyminisztérium, a Kulturális, Tudományos és Műszaki Kapcsolatok Igazgatósága, 1977. október 11. CADN, Budapest, 105. cikk.

⁸⁰ „A budapesti Francia Intézet teletékája”, Külügyminisztérium, a Kulturális, Tudományos és Műszaki Kapcsolatok Főigazgatósága, műszerszolgáltatás és kulturális kapcsolatok, 778. sz. feljegyzés, 1977. október 19. CADN, Budapest, 105. cikk.

⁸¹ A Francia Intézet teletékájának telepítéséről és működéséről lásd DIENER 1990, 173–174.

⁸² „Francia–magyar kulturális kapcsolatok”, Külügyminisztérium, Kulturális, Tudományos és Műszaki Kapcsolatok Főigazgatósága, 1977. október 11. CADN, Budapest, 105. cikk.

⁸³ Uo.

⁸⁴ Uo.

⁸⁵ „Megbeszélések 1977. október 27-én és 28-án Vours úr és Rónai úr között, aki államtitkár és a Magyar Népköztársaság Kulturális Kapcsolatok Intézetének elnöke.” CADN, Budapest, 105. cikk.

jelentős sikert könyvelhettek is el Franciaországban.⁸⁶ A magyarok „hazafiasságukra nézve sértőnek érezték ezt a helyzetet”,⁸⁷ ezért makacsul ragaszkodtak ahhoz, egyébként sikertelenül, hogy a hivatalos látogatás végén kiadott közös sajtóközlemény szövegébe iktassák be az egyensúly javításának fogalmát.⁸⁸ És bár a miniszterelnök már látogatásának első napján egyértelműen elismerte e helyzet valóságát,⁸⁹ beszélgetőpartnereinek elégedetlensége érezhető volt. A kulturális kapcsolatok – bár paradox módon erősebbek voltak, ugyanakkor a politikai témák is jobban átszötték – a gazdasági kérdéseknél nagyobb mértékben vetettek fel komoly akadályokat, amelyek a haladás közös akarata ellenére még mindig ott álltak a francia–magyar közeledés útján.

Egy felemás eredményekkel járó hivatalos látogatás korlátai

Az olyan jól körülhatárolható kétoldalú kérdéseken túl, mint a gazdasági és kulturális ügyek, Franciaország és Magyarország politikai vezetőik csúcstalálkozóját arra is megpróbálta felhasználni, hogy főként európai szinten hozzájáruljon a helsinki folyamattal elkezdődött általános közeledéshez.

A továbbra is félreértésre okot adó nemzetközi kérdések

A francia–magyar megbeszélések nemzetközi részében az érintett fő témák az európai enyhülés módozatait érintették, ezen belül elsősorban a leszerelést, továbbá csekélyebb mértékben az északi és déli országok közötti nemzetközi kapcsolatokat, valamint a közel-keleti és az afrikai helyzetet.

Látogatása első estéjén Raymond Barre mindezekről a kérdésekről biztosan állította, hogy „alapvető nézetazonosság áll fenn Franciaország és Magyarország között”.⁹⁰ Valamint semmi kétség nem volt a franciákban azzal kapcsolatban, hogy „Magyarország az egyik első olyan kelet-európai ország, amelyik az enyhülés megszilárdítására törekszik”⁹¹ – főként gazdasági okokból –, és a Varsói Szerződés összes országa közül Magyarország teljesíti a legjobban a helsinki záróokmány rendelkezéseit,⁹² főként az emberi jogok tiszteletben

⁸⁶ A hetvenes években a cannes-i fesztiválokra rendszeresen válogattak be magyar filmeket: 1972-ben Jancsó Miklóstól a *Még kér a nép*, 1973-ban Kardos Ferentől a *Petőfi '73*, 1974-ben Makk Károlytól a *Macskajáték* és 1975-ben Jancsó Miklóstól a *Szerelmem Elektra*, 1976-ban Maár Gyulától a *Déryné, hol van?*, 1977-ben Szabó Istvántól a *Budapesti mesék* című filmeket. Kovács András rendező 1976-ban a fesztivál zsűrijének tagja volt.

⁸⁷ „Megbeszélések 1977. október 27-én és 28-án Vauris úr és Rónai úr között, aki államtitkár és a Magyar Népköztársaság Kulturális Kapcsolatok Intézetének elnöke”. CADN, Budapest, 105. cikk.

⁸⁸ „Francia–magyar közlemény a miniszterelnök látogatásáról”, bizalmas feljegyzés, 1977. október 26. CADN, Budapest, 105. cikk.

⁸⁹ „A Francia Intézetben 1977. október 27-én tartott beszéd”; „A miniszterelnök felszólalása a magyar Minisztertanács elnökének beszéde alatt, 1977. október 27-én, csütörtökön”. CADN, Budapest, 105. cikk.

⁹⁰ „A miniszterelnök felszólalása a magyar Minisztertanács elnökének beszédén 1977. október 27-én”. CADN, Budapest, 105. cikk.

⁹¹ „A miniszterelnök hivatalos látogatása Magyarországon (1977. október 27–29.)”, Külügyminisztérium, Politikai Ügyek Igazgatósága, Európa, Kelet-európai Aligazgatóság, 1977. október 19-i összefoglaló feljegyzés.

⁹² Uo.

tartása terén, ami a Nyugat számára az enyhülés folyamatának fontos aspektusa. A miniszterelnök látogatása idején egyetlen „humanitárius eset” – egy magyar orvosé, aki ki akart települni francia feleségéhez – okozott valódi problémát, és a belgrádi konferencián a „harmadik kosárhoz” tartozó kérdésként említették.⁹³ Ebben az ügyben már november elején kedvező döntés született az érintett javára.⁹⁴ A magyarok azonban nem akarták, hogy „túl sok elismerést kapjanak ezen a téren”.⁹⁵ És éppen emiatt nagyon vonakodtak attól is, hogy az alapvető emberi jogok tiszteletben tartásáról belefoglaljanak egy mondatot a hivatalos látogatás végén kiadott közös sajtóközleménybe.⁹⁶ A megbeszélések itt a francia doktrína egy olyan aspektusát érintették, amely éles ellentétben állt Brezsnyev doktrínájával, és így a szocialista országok vezetőivel is. 1975. július 31-én Valéry Giscard d’Estaing elnök ugyanis azt javasolta Helsinkiben, hogy az enyhülés folyamata járjon együtt az ideológiai versengés visszaszorításával. Ugyanazon év október 14-i moszkvai látogatásán is megismételte ezt a javaslatot, felbosszantva ezzel Brezsnyevet, aki ekkor megállapította, hogy a helsinki megállapodások csak megerősítik a szovjetek különvéleményét.⁹⁷ Márpedig Raymond Barre a köztársasági elnök javaslatával összhangban beszélt Kádár Jánosnak az ideológiai enyhülés fogalmáról, amely szükséges ahhoz, hogy meghaladják a tömbökben való gondolkodást, valamint hogy szabad, egyenlő és szuverén országok között békés kapcsolatokat alakítsanak ki anélkül, hogy ez a követelmény kizárná a biztonságnak és ezzel együtt a szövetségek fenntartásának követelményét. A helsinki záróokmány rendelkezéseinek betartása Franciaország szemében együtt járt az összes részt vevő ország közötti kétoldalú kapcsolatok javításával. Az MSZMP főtitkára nem meglepő módon erre azt válaszolta, hogy bár az ideológiának nem kell akadálynak lennie, el kell ismerni a realitását és a létezését,⁹⁸ és inkább egyfajta „ideológiai toleranciát” kellene kialakítani.⁹⁹ Ez a helyzet megmagyarázza, hogy az enyhülés mérlegét a francia diplomácia „korlátozottabbnak értékelte, mint a magyarok”, és hogy „bár pozitív eredményeket lehet elkönyvelni [...], még sok a tennivaló”.¹⁰⁰

Franciaország szerint ehhez hasonlóan semmi „komoly lépés nem történt a leszerelés terén: a két legnagyobb fegyverezénél csak még tovább erősödött”.¹⁰¹ Ezen a téren nagyon eltérőek voltak az álláspontok, mivel Magyarország „nem különbözik a Varsói Szerződés

⁹³ 2473–2477. sz. táviratok, Martintól a belgrádi diplomácia számára, Belgrád, 1977. október 22. CADN, Budapest, 105. cikk.

⁹⁴ Lásd a „humanitárius ügyek” dossziét. CADN, Budapest, 105. cikk.

⁹⁵ „A miniszterelnök hivatalos látogatása Magyarországon (1977. október 27–29.)”, Külügyminisztérium, Politikai Ügyek Igazgatósága, Európa, Kelet-európai Aligazgatóság, 1977. október 19-i összefoglaló feljegyzés.

⁹⁶ „Francia–magyar közös közlemény a miniszterelnök látogatásáról”, bizalmas feljegyzés, 1977. október 26. CADN, Budapest, 105. cikk.

⁹⁷ TATU 1985, 199–201.

⁹⁸ „A miniszterelnök hivatalos látogatása Magyarországon (1977. október 27–28.)”, Külügyminisztérium, Európai Igazgatóság, Kelet-európai Aligazgatóság, 1977. november 8-i feljegyzés, 2. o. „A miniszterelnök hivatalos látogatása Magyarországon (1977. október 27–29.)”, Külügyminisztérium, Politikai Ügyek Igazgatósága, Európa, Kelet-európai Aligazgatóság, 1977. október 19-i összefoglaló feljegyzés, 15. o. CADN, Budapest, 105. cikk.

⁹⁹ Alain Rollat: „A miniszterelnök látogatása Magyarországon. Barre úr és Kádár úr az »ideológiai tolerancia« mellett foglaltak állást”, *Le Monde*, 30–31 octobre 1977. CADN, Budapest, 105. cikk.

¹⁰⁰ „A miniszterelnök hivatalos látogatása Magyarországon (1977. október 27–29.)”, Külügyminisztérium, Politikai Ügyek Igazgatósága, Európa, Kelet-európai Aligazgatóság, 1977. október 19-i összefoglaló feljegyzés, 16. o. CADN, Budapest, 105. cikk.

¹⁰¹ Uo.

többi országtól, és véleménye hűen tükrözi a Szovjetunióét”.¹⁰² Budapest tehát a szovjetek által sugalmazott tervet támogatta, amelyekhez a franciák nagyon ellenségesen viszonyultak. Ilyenek voltak például: az atomcsendegyezmény, az erőszakról való lemondás globális szerződésének a terve, az újabb tömegpusztító fegyverek kifejlesztését tiltó szerződéstervezet, az első atomcsapásról való lemondás és az el nem kötelezettség. Párizs nem vett részt az MBFR-nek nevezett (kölcsonös és kiegyensúlyozott haderőcsökkentés) bécsi tárgyalásokon sem, amelyek az első EBEE-tárgyalásokkal egy időben, 1973 januárjában kezdődtek, és céljuk a közép-európai hagyományos fegyverzet csökkentése volt. Magyarország ezen csak megfigyelőként vett részt, és területét, amely stratégiaileg fontos volt a Szovjetunióknak, kizárták a tárgyalások által felölelt zónából.¹⁰³ Párizs, amely az MBFR-tárgyalásokban nem látott mást, mint „egy sor ellentételezés nélküli engedményt a Nyugat részéről”,¹⁰⁴ Budapesttől eltérően elutasította a különleges státuszú zónák létrehozásának elvét, mivel ez csak helyi és részleges intézkedésekhez vezet, és ez ellentétes a hátrányos megkülönböztetés tilalmának elvével a leszerelés terén. Franciaország ugyanezen elv értelmében utasította vissza a nukleáris kísérletek tilalmát, „amely a szuperhatalmak nukleáris leszerelése előtt, nem pedig utána lépne érvénybe, ez pedig szentesítené a privilégiumukat”.¹⁰⁵ Párizs valójában úgy vélte, hogy a leszerelésnek reálisnak kell lennie mind mennyiségi, mind minőségi téren, így az általános leszerelést megelőzően az Egyesült Államoknak és a Szovjetunióknak kell csökkenteniük stratégiai atomfegyverzetüket, szigorúan bilaterális alapon. Azonban Franciaország nem akart elzárkózni, és kedvezően fogadta a leszerelési világkonferencia ötletét, amelyet az el nem kötelezettek előzetes javaslatára a Szovjetunió vetett fel; azt a feltételt kötötte ki, hogy minden atomhatalom vegyen részt rajta. Ebben reménykedve és a nyugati hatalmak vonakodása ellenére Franciaország jelezte részvételi szándékát az ENSZ Közgyűlésének 1978 májusára tervezett, leszerelésről szóló rendkívüli ülésén, amelytől a szovjetek a tervük megvalósulását várták. Így az ideológiai enyhülés magyar elutasítására a franciák a mindenáron való katonai enyhülés elutasításával válaszoltak.¹⁰⁶

A magyarok csalódottságának másik oka a Magyarország és az EGK, valamint az EGK és a KGST közötti kapcsolatok alakulása volt. Magyarország, amelynek az EGK-val folytatott kereskedelme teljes kereskedelmi forgalmának az ötödét tette ki,¹⁰⁷ ezt az együttműködést elsősorban eszközként tekintette ahhoz, hogy az exportkorlátozások feloldásával csökkentse kereskedelmi mérlegének hiányát. Ezt a kontingensekre vonatkozó előnyösebb feltételek megszerzésével lehetett elérni, és ez az EGK hatáskörébe tartozott. Magyarország, amely a KGST-tagországok közül elsőként csatlakozott az Általános Vámtarifa és Kereskedelmi

¹⁰² „Magyarország és a leszerelés. A miniszterelnök magyarországi látogatása”, Külügyminisztérium, Politikai Ügyek Igazgatósága, Szerződés- és Leszerelés-Osztály, 355. sz. feljegyzés, 1977. október 14. CADN, Budapest, 105. cikk.

¹⁰³ Uo., „MBFR-jegyzék”. Lásd még BOUILLON 2015, 105–115.

¹⁰⁴ Uo.

¹⁰⁵ Uo., „Az atomkísérletek teljes tilalmáról szóló jegyzék”.

¹⁰⁶ Uo., „A leszerelési világkonferenciáról szóló jegyzék”; „A miniszterelnök hivatalos látogatása Magyarországon (1977. október 27–28.)”, Külügyminisztérium, Európai Igazgatóság, Kelet-európai Aligazgatóság, 1977. november 8-i feljegyzés, 2. o. „A miniszterelnök hivatalos látogatása Magyarországon (1977. október 27–29.)”, Külügyminisztérium, Politikai Ügyek Igazgatósága, Európa, Kelet-európai Aligazgatóság, 1977. október 19-i összefoglaló feljegyzés, 15. o. CADN, Budapest, 105. cikk.

¹⁰⁷ „Magyarország és a Közös Piac közötti kapcsolatok”, Külügyminisztérium, Gazdasági és Pénzügyi Igazgatóság, Gazdasági Együttműködési Osztály, 518. sz. feljegyzés, 1977. október 19. CADN, Budapest, 105. cikk.

Egyezményhez, a GATT-hoz (1973. szeptember 9-én), ebből a célból 1978. március 8-án¹⁰⁸ aláírta a nemzetközi textilkereskedelemre vonatkozó, 1974. január 1-jén hatályba lépett „Multifibres-egyezményt”.¹⁰⁹ Azonban kereskedelmének 66%-át még mindig a KGST tagországaival bonyolította, amelyek gazdasági nehézségek idején „olyan együttműködési lehetőségeket kínálnak számára, amelyeket máshol nem tud fellelni, és ez arra ösztönzi, hogy a Moszkva által irányított szervezeten belül szorosabb integrációra legyen hajlandó”.¹¹⁰ Az 1973-ban történő kapcsolatfelvétel után a KGST 1976 februárjában a két szervezet és a tag-államok között széles körű együttműködési megállapodás megkötését javasolta az EGK-nak. Lehűtve a KGST reményeit, a Közös Piac 1976 novemberében egy másik, korlátozottabb jelentőségű tervet nyújtott be, amely munkakapcsolat létesítésére tett javaslatot. 1977 áprilisában Kazimierz Olszewski, a KGST Végrehajtó Bizottságának elnöke találkozót javasolt, amely szeptember 21-én zajlott le Mihai Marinescu, a KGST új elnöke, valamint Henri Simonet, az Európai Gazdasági Közösség Tanácsának elnöke között. Franciaország – amely tisztában volt a KGST azon törekvésével, hogy a politikai status quo megerősítése mellett maximalizálja a gazdasági előnyöket¹¹¹ – természetesen folytatni akarta a tárgyalásokat, ám el akarta kerülni, hogy a túl szoros kapcsolatok kialakulása „olyan integrációt erősítsen meg a KGST-n belül, amely korlátozná a népi demokráciák autonómiáját a Nyugattal fenntartott kapcsolataiban, és [úgy véli], hogy az EGK és a kelet-európai országok közötti kereskedelmi kapcsolatokat érintő kérdéseket az EGK és valamennyi érintett ország között különálló szerződésekkel kell szabályozni”.¹¹² A fenntartások olyan erősek voltak, hogy a francia fél kérésére törölték a közös sajtóközlemény magyar tervezetéből az EGK és a KGST kapcsolataira vonatkozó említést.¹¹³

A francia–magyar kapcsolatok figyelemre méltó állomása

Jogos annak vizsgálata, hogy Raymond Barre hivatalos magyarországi látogatása vajon lehetővé tette-e érezhető, konkrétan mérhető fejlődés elérését. Az első kézzelfogható eredményt az jelentette, hogy Raymond Barre átnyújtotta Valéry Giscard d’Estaing franciaországi hivatalos látogatásra szóló, 1978 második felében esedékes meghívását Kádár Jánosnak.

¹⁰⁸ Az Egyesült Államok Nemzetközi Kereskedelmi Bizottsága, *The Multifiber Arrangement, 1973 to 1980. Report on Investigation No. 332-108 Under Section 332 of the Tariff Act of 1930*, 2. kötet, *Statistical Appendix and Supporting Documents*, C függelék, *List of Signatories to the MFA*, C-3, USITC kiadvány 1131, 1981. március.

¹⁰⁹ „Francia–magyar gazdasági kapcsolatok”, Külügyminisztérium, Gazdasági és Pénzügyi Igazgatóság, kétoldalú megállapodások, 1977. október 24-i operációs feljegyzés, 3. o.; „Francia–magyar gazdasági kapcsolatok”, Gazdasági és Pénzügyminisztérium, Külgazdasági Kapcsolatok Igazgatósága, 5. Aligazgatóság E, 1977. október 19., 4. o. CADN, Budapest, 105. cikk.

¹¹⁰ „Magyarország külpolitikája”, Külügyminisztérium, Politikai Ügyek Igazgatósága, Európa, Kelet-európai Aligazgatóság, 1977. október 20-i feljegyzés. CADN, Budapest, 105. cikk.

¹¹¹ BAUMER–JACOBSEN 1978, 7–26.

¹¹² „Magyarország, valamint az EGK és a KGST közötti kapcsolatok”, Külügyminisztérium, Gazdasági és Pénzügyi Igazgatóság, Gazdasági Együttműködési Osztály, 527. sz. feljegyzés, 1977. október 13. CADN, Budapest, 105. cikk.

¹¹³ „Francia–magyar közlemény a miniszterelnök látogatásáról”, bizalmas feljegyzés, 1977. október 26. CADN, Budapest, 105. cikk.

A látogatás előkészítésére Olivier Stirn, az új külügyi államtitkár 1978. szeptember 27-től 29-ig Magyarországra utazott.¹¹⁴

A két ország azon szándékának bizonyítékaként, hogy kapcsolatukban új fejezet kezdődjön, Franciaország „bizonyos ünnepelességet” akart vinni ebbe az eseménybe, ezért egy közös nyilatkozatot javasolt a Szovjetunióval 1966-ban, Lengyelországgal 1967-ben és Romániával 1968-ban aláírt közös nyilatkozat mintájára.¹¹⁵ A magyarok természetesen elfogadták ezt a nyilatkozatot, hiszen már Raymond Barre hivatalos látogatásán tervbe vették egy olyan zárónyilatkozat aláírását, amely a két ország között kidolgozandó charta alapját képezné, és e célból azt tervezték, hogy a közös sajtónyilatkozatot, a szokástól eltérően, mindkét fél írja alá.¹¹⁶ Ennek eredményeként Kádár János 1978. november 15. és 17. közötti párizsi hivatalos látogatásának végén egy közös nyilatkozatot fogadtak el, amely az enyhülés politikáját, a nemzetközi politika problémáit és végül a kétoldalú kapcsolatokat tárgyalja. Párizs és Budapest eredeti álláspontjához képest a legjelentősebb előrelépés kétségkívül a leszerelés kérdésében történt. A két ország ugyanis a valódi, általános és teljes leszerelés mellett foglalt állást, amely hatékony nemzetközi ellenőrzés mellett menne végbe, és amely éppúgy érintené az atomfegyvereket, mint a hagyományos fegyvereket. Kívánatosnak tartották, hogy egy stratégiai fegyverkorlátozási megállapodás szülessen az Egyesült Államok és a Szovjetunió között. Végül eszmecserét folytattak arról a francia javaslatról, hogy hívjanak össze egy európai leszerelésről szóló konferenciát, valamint egy leszerelési világkonferenciát. A csúcstalálkozó bilaterális téren is lehetővé tette, hogy kissé továbblépjenek. A két ország külkereskedelmi miniszterei megállapodást írtak alá a gazdasági, ipari és műszaki együttműködés fejlesztéséről. Végül a francia köztársasági elnök ismét megerősítette: elfogadta a meghívást, hogy Magyarországra látogasson. Ami a többi nemzetközi és kulturális együttműködési kérdést illeti, a két fél csupán ígéreteket tett egymásnak, és a kapcsolatok elmélyítésének szándékát hangsúlyozta.

Mindazonáltal úgy tűnt, sokkal nehezebb gazdasági téren eredményeket elérni. A kereskedelemben az európai kvóták továbbra is fékeztek a magyar exportot, főként a mezőgazdasági termékek, az acél és a textilipari cikkek kivitelét. Politikai nehézségek is felléptek, nevezetesen a „berlininek” nevezett klauzula, amely arra akart emlékeztetni, hogy Nyugat-Berlin szerves része a Közös Piacnak – amit a Szovjetunió vitatott, és Berlin nyugati negyedeit nem ismerte el az NSZK részeként. A klauzula értelmében az EGK-nak a harmadik országokkal kötött valamennyi szerződését „a tagállamok azon területein kell alkalmazni, amelyeken az EGK-t létrehozó szerződés alkalmazandó, és az említett szerződés által megállapított feltételek mellett”.¹¹⁷ Bár Magyarország elutasította a berlini klauzulát, megállapodást tudott kötni a Közös Piacca az acél kivitelére, a problémák továbbra is fennálltak a textilipari termékeket illetően.¹¹⁸ A Magyarország turisztikai infrastruktúrája

¹¹⁴ 1978. április 5-én Jean-François Deniau-t váltotta fel ezen a poszton, Barre 3. kormányzati ciklusában.

¹¹⁵ „Beszámoló Olivier Stirn úr budapesti megbeszéléseiről”, Franciaország budapesti nagykövetségéről a Kelet-európai Aligazgatóság számára, szeptember 28. szerdai megbeszélés. CADN, Budapest, 105. cikk.

¹¹⁶ „A miniszterelnök hivatalos látogatása Magyarországon”, Külügyminisztérium, Politikai Ügyek Igazgatósága, Európa, Kelet-európai Aligazgatóság, No. 276, 1977. szeptember 19-i feljegyzés a miniszteri kabinet számára. CADN, Budapest, 105. cikk, 4. o. CADN, Budapest, 105. cikk.

¹¹⁷ BEL 1988, 313–316.

¹¹⁸ „A francia–magyar gazdasági kapcsolatokról szóló tárgyalások”, Külügyminisztérium, Gazdasági és Pénzügyi Igazgatóság, kétoldalú megállapodások, 1978. május 22-i feljegyzés; A Stirn és Rácz közötti tárgyalások, „A szeptember 29-i, péntek délelőtti ülés”, 1978, 13. o. CADN, Budapest, 106. cikk.

fejlesztésére Ausztria által nyújtott 300 millió dolláros hitel is félelmet váltott ki a franciákból, és azt a régi előítéletet táplálta bennük, amely szerint a magyarok szinte automatikusan előnyben részesítik hagyományos német és osztrák partnereiket.¹¹⁹ Kulturális téren a magyarok az egyetemi ösztöndíjakra szánt költségvetési keretösszeg 20%-os csökkentése miatt panaszkodtak, valamint arra, hogy „Franciaországban a legalacsonyabbak az ösztöndíjak”.¹²⁰ Egyébként a magyarokat az is bosszantotta, hogy túl nagy a különbség abban, ahogyan a budapesti francia műszaki központot és a párizsi magyar műszaki központot kezelik, amelyet 1978. augusztus 30-án hoztak létre, Raymond Barre 1977. októberi látogatásának legnagyobb eredményeként.¹²¹ A francia szervezet, amely tizenegy éves működése alatt 8 millió forintos állami támogatást kapott, 12 alkalmazottat foglalkoztatott teljes, 6-ot pedig részmunkaidőben. Ezzel szemben a miniszterelnök által előirányzott hitelek – 1978-ra 550 ezer frank, 1979-re pedig 600 ezer frank – a magyar központ számára csupán 3 munkatárs alkalmazását tették lehetővé (egy igazgató, egy dokumentumkezelő és egy titkár), holott a magyaroknak minimum 5 személyre lett volna szükségük.¹²²

Bár Franciaország és Magyarország nehézségekbe ütközött gazdasági és kulturális együttműködésének konkrét és gyors megerősítése terén, Kádár János párizsi látogatása a magyar diplomácia vitathatatlan sikerét jelenti. A szocialista táboron belül Magyarország valójában megközelítette azt a szintet, amelyet Franciaország az olyan hagyományos tárgyalópartnereivel fenntartott kapcsolataiban ért el, mint Lengyelország vagy Románia.

A francia–magyar kapcsolatok történetében azonban új fejezet nyílt.¹²³ A francia diplomácia elismerte, hogy „a francia–magyar kapcsolatok, bármilyen régiek is, nem öltenek olyan privilegizált jelleget, mint a Lengyelországhoz, sőt a Romániához fűződő kapcsolataink, [mivel] Magyarország hatvan évvel ezelőtt a második világháborúban legyőzött ellenségeink táborába tartozott, és egy olyan feldarabolás áldozata lett, amelyben fontos szerepet játszottunk: »Trianon aljas diktátuma«, hogy Kádár János kifejezésével éljek, bevésődött a magyarok emlékezetébe”.¹²⁴ 1977. október 28-án ez a kérdés foglalta el Barre és Kádár megbeszéléseinek első részét, még mielőtt rátértek volna az enyhülés és a kétoldalú kapcsolatok témáira.¹²⁵ Megerősödött az a szándék, hogy leróják az adósságokat és megtisztítsák a nehéz múltat. „Kádár úr látogatása bizonyára új fejezetet fog nyitni kapcsolatainkban.”

¹¹⁹ Uo.; A Stirn és Rác közötti tárgyalások, „A szeptember 28. szerda reggeli tárgyalás” [hibás a cím, a szeptember 28-i, csütörtök reggeli tárgyalásról van szó], 14. o. CADN, Budapest, 106. cikk.

¹²⁰ Uo. 11. o.

¹²¹ „A Magyar Kereskedelmi Kamara és a Magyar Technológiák Terjesztésének Francia Szövetsége közötti megállapodás a Magyar Technológiák Információs Központjának létrehozásáról és működéséről”, 1978. augusztus 30. CADN, Budapest, 106. cikk.

¹²² „Feljegyzés a párizsi Magyar Technológiák Információs Központja megnyitásáról”. CADN, Budapest, 106. cikk.

¹²³ „A miniszterelnök hivatalos látogatása Magyarországon”, Külügyminisztérium, Politikai Ügyek Igazgatósága, Európa, Kelet-európai Aligazgatóság, No. 276, 1977. szeptember 19-i feljegyzés a miniszteri kabinet számára, 3. o.; „A miniszterelnök hivatalos látogatása Magyarországon”, Külügyminisztérium, Politikai Ügyek Igazgatósága, Európa, Kelet-európai Aligazgatóság, No. 276, 1977. szeptember 19-i feljegyzés a miniszteri kabinet számára. CADN, Budapest, 105. cikk, 4. o. CADN, Budapest, 105. cikk.

¹²⁴ „Kádár János úr hivatalos látogatása Franciaországban (1978. október 27–28.)”, Külügyminisztérium, Európai Igazgatóság, Kelet-európai Aligazgatóság, 1977. november 8-i feljegyzés, 2. o. CADN, Budapest, 105. cikk.

¹²⁵ „A miniszterelnök hivatalos látogatása Magyarországon (1977. október 27–28.)”, Külügyminisztérium, Európai Igazgatóság, Kelet-európai Aligazgatóság, 1977. november 8-i feljegyzés, 2. o. CADN, Budapest, 105. cikk.

Hosszabb távon Raymond Barre magyarországi látogatásának meglehetősen szerény megítélését valójában árnyaltabban is szemlélhetjük. A Kelet és a Nyugat között, az 1970-es évek végén újjáéledő feszültségek ellenére a francia miniszterelnök 1977. októberi látogatása egy igazi párbeszéd kezdetét jelentette, amely hamarosan valódi együttműködést tett lehetővé. François Mitterrand is ennek szellemében fogadta el Kádár János meghívását, és tett látogatást Magyarországon 1982. július 7. és 9. között. Az első hivatalos francia államfői látogatás Magyarországra nemcsak a két ember közötti személyes szimpátiának és az általuk fenntartott politikai kapcsolatoknak köszönhető, hanem az 1970-es évek közepe óta tartó munka eredménye is volt. És ebben Raymond Barre látogatása is egy állomás, amely a két ország közötti megújult kapcsolatok kezdetét jelentette, nem pedig az eredményét. Sikeres tervek megvalósulását vetítette előre, amelyek az 1989-es politikai átmenet után teljesedtek ki.

Irodalom

Könyvek, folyóiratok

- A Kulturális és Műszaki Ügyek Főigazgatóságának feljegyzése. Francia–magyar kulturális kapcsolatok, 1966. július 18. (2006). In *Documents diplomatiques français (DDF)*, 1966, Tome II., 1er juin – 31 décembre, Vol. 30. Brüsszel, Peter Lang. 344–345.
- BADALASSI, Nicolas (2013): Les accords d’Helsinki ou le triomphe des conceptions paneuropéennes du général de Gaulle [A helsinki egyezmény, avagy de Gaulle tábornok páneurópai koncepcióinak győzelme]. *Vingtième Siècle. Revue d’histoire*, Vol. 119. No. 3. 55–70. DOI: <https://doi.org/10.3917/ving.119.0055>
- BAUMER, Max – JACOBSEN, Hans-Dieter (1978): A gazdasági együttműködés lehetőségei Európában. *Revue d’études comparatives Est-Ouest*, Vol. 9. No. 2. 7–26.
- BEL, Jacques (1988): A Közös Piac és a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa közötti kapcsolatok. *Revue du Marché Commun*, No. 318. 313–316.
- BENE Krisztián – DÁVID Ferenc szerk. (2014): *Együttműködés és szembenállás között. A francia–magyar kapcsolatok dimenziói a modern kortól az európai integrációig. A Pécsi Egyetem 2013. március 13-i nemzetközi történelmi kollokviumának jegyzőkönyve*. Pécs, Pécsi Egyetem – Codex.
- BOISDRON, Matthieu – CATALA, Michel eds.: *Les élections municipales de 1977. A 2017. március 16–17-i La Roche-sur-Yon-i megbeszélések jegyzőkönyve* (megjelenés előtt).
- BONNIN, Judith (2014): *Les voyages de François Mitterrand. Le PS et le monde (1971–1981)*. Rennes, Presses Universitaires de Rennes.
- BOUILLON, Pierre (2015): Pannóniai tengely? Magyarország, a Varsói Szerződés stratégiai platformja. *Revue historique des armées*, No. 278. 105–115.
- BOUILLON, Pierre (2016): *Le prix de la détente? La politique française en Hongrie et en Roumanie (1968–1977)*. Rennes, Rennes-i Egyetemi Nyomda.
- DIENER, Georges (1990): A francia–magyar kulturális kapcsolatok története, a budapesti Francia Intézetre vonatkozó, megjelenésre nem kerülő, írásbeli és szóbeli információcseréken keresztül. *Revue d’études comparatives Est-Ouest*, Vol. 2. No. 2. 173–174.

- GARADNAI Zoltán (2005): Kádár János Magyarország és a helsinki folyamat. Az enyhülés szükségessége, valamint belső és külső határai. In DU REAU, Élisabeth – MANIGAND, Christine szerk.: *Vers la réunification de l'Europe. Apports et limites du processus d'Helsinki de 1975 à nos jours*. Budapest, L'Harmattan. 123–139.
- HESSEL, Stéphane (1977): Az egyetem nemzetközi kapcsolatai. *Paris I Informations, Université Panthéon-Sorbonne*, No. 1. 4–5.
- HOREL, Catherine (2013): La France et la Hongrie: affinités passées et présentes, de saint Martin à Nicolas Sarkozy [Franciaország és Magyarország: régi és jelenlegi hasonlóságok, Szent Mártontól Nicolas Sarkozy-ig]. *Revue historique des armées*, No. 270. 5–13.
- LACORNE, Denis (1985): Az export ösztönzésének politikája, vagyis a colbertizmus azokban az esz-közökben, amelyek a liberalizmus célját szolgálják. In COHEN, Samy – SMOUTS, Marie-Claude eds.: *La politique extérieure de Valéry Giscard d'Estaing*. Párizs, Presses de la Fondation nationale des sciences politiques.
- MACHER, Aniko (2002): A kulturális diplomácia Franciaország és Magyarország között 1945-től 1949-ig, Magyarország szemszögéből. *Mélanges de l'École française de Rome. Italie et Méditerranée. La culture dans les relations internationales*, Vol. 114. No. 1. 251–262.
- Magyarországi utazás. Közös közlemény, francia Szocialista Párt – MSZMP, a Szocialista Párt delegációjának látogatása után (1976). *Le Poing et la Rose*, No. 51. 14–15.
- MINK, Georges – SZUREK, Jean-Charles (1999): *La grande conversion. Le destin des communistes en Europe de l'Est*. Párizs, Le Seuil.
- MITTERRAND, François (1977): Az igazságom része. *L'Unité*, Vol. 6. No. 42. 21.
- PAYET, Marie – TOTH, Ferenc szerk. (2004): *Ezer éves kapcsolatok II. Francia–magyar kapcsolatok 1000-tól napjainkig (Sárvár, 2002. május 31. – június 1.)*. Berzsenyi Dániel Főiskola, Szombathely.
- RIMBAUD, Christiane (2015): *Raymond Barre*. Párizs, Perrin.
- ROLLAT, Alain (1977): A miniszterelnök látogatása Magyarországon. Barre úr és Kádár úr az ideológiai tolerancia mellett foglaltak állást. *Le Monde*, 30–31 octobre 1977.
- SOKOLOFF, Georges – WILD, Gérard (1985): Franciaország gazdasági kapcsolatai Kelet-Európával. In COHEN, Samy – SMOUTS, Marie-Claude eds.: *La politique extérieure de Valéry Giscard d'Estaing*. Párizs, Presses de la Fondation nationale des sciences politiques. 223–224.
- Szövebeli közlés: Horn Gyula és a szerző beszélgetése, 1992. június.
- TATU, Michel (1985): Valéry Giscard d'Estaing és az enyhülés. In COHEN, Samy – SMOUTS, Marie-Claude eds.: *La politique extérieure de Valéry Giscard d'Estaing*, Párizs, Presses de la Fondation nationale des sciences politiques. 199–201.

Levéltári és egyéb források

- „A budapesti Francia Intézet teletékája”, Külügyminisztérium, a Kulturális, Tudományos és Műszaki Kapcsolatok Főigazgatósága, műsorszolgáltatás és kulturális kapcsolatok, 778. sz. feljegyzés, 1977. október 19. CADN, Budapest, 105. cikk.
- „A Francia Intézetben 1977. október 27-én tartott beszéd”. CADN, Budapest, 105. cikk.
- „A francia–magyar gazdasági kapcsolatokról szóló tárgyalások”, Külügyminisztérium, Gazdasági és Pénzügyi Igazgatóság, kétoldalú megállapodások, 1978. május 22-i feljegyzés; A Stirn és Rácz közötti tárgyalások, „A szeptember 29-i, péntek délelőtti ülés”, 1978. CADN, Budapest, 106. cikk.

- „A leszerelési világkonferenciáról szóló jegyzék”; „A miniszterelnök hivatalos látogatása Magyarországon (1977. október 27–28.)”, Külügyminisztérium, Európai Igazgatóság, Kelet-európai Aligazgatóság, 1977. november 8-i feljegyzés.
- „A Magyar Kereskedelmi Kamara és a Magyar Technológiák Terjesztésének Francia Szövetsége közötti megállapodás a Magyar Technológiák Információs Központjának létrehozásáról és működéséről”, 1978. augusztus 30. CADN, Budapest, 106. cikk.
- „A miniszterelnök budapesti látogatása. M. Rossi tárgyalásai a magyar külkereskedelmi miniszterrel”, Franciaország magyarországi nagykövetsége, R. Klein, kereskedelmi tanácsos, 1977. november 8. CADN, Budapest, 105. cikk.
- „A miniszterelnök felszólalása a magyar Minisztertanács elnökének beszédén 1977. október 27-én.” CADN, Budapest, 105. cikk.
- „A miniszterelnök hivatalos látogatása Magyarországon (1977. október 27–28.)”, Külügyminisztérium, Európai Igazgatóság, Kelet-európai Aligazgatóság, 1977. november 8-i feljegyzés. CADN, Budapest, 105. cikk.
- „A miniszterelnök hivatalos látogatása Magyarországon (1977. október 27–29.)”, Külügyminisztérium, Politikai Ügyek Igazgatósága, Európa, Kelet-európai Aligazgatóság, 1977. október 19-i összefoglaló feljegyzés. CADN, Budapest, 105. cikk.
- „A miniszterelnök hivatalos látogatása Magyarországon”, Külügyminisztérium, Politikai Ügyek Igazgatósága, Európa, Kelet-európai Aligazgatóság, No. 276., 1977. szeptember 19-i feljegyzés a miniszteri kabinet számára. CADN, Budapest, 105. cikk.
- „A miniszterelnök látogatása Magyarországon: egy magyar tudományos és műszaki dokumentációs központ, valamint egy cseh-szlovák tudományos és műszaki dokumentációs központ megnyitása Franciaországban”, Külügyminisztérium, Politikai Ügyek Igazgatósága, Európa, Kelet-európai Aligazgatóság, 1977. szeptember 23-i feljegyzés a miniszteri kabinet számára. CADN, Budapest, 105. cikk.
- „A miniszterelnök magyarországi látogatása: találkozó Kádár Jánossal”, Külügyminisztérium, Európai Igazgatóság, Kelet-európai Aligazgatóság, 1977. szeptember 22-i feljegyzés a miniszteri kabinet részére. CADN, Budapest, 105. cikk.
- „A miniszterelnök megbeszélései Magyarország nagykövetével (1977. február 23.)”, Patrick Gautrat 1977. február 24-én szerkesztett beszámolója. CADN, Budapest, 105. cikk.
- A Stirn és Rác közötti tárgyalások, „A szeptember 28, szerda reggeli tárgyalás” [hibás a cím, a szeptember 28-i, csütörtök reggeli tárgyalásról van szó]. CADN, Budapest, 106. cikk.
- „A tárgyalások programja”. CADN, Budapest, 105. cikk.
- „Beszámoló Olivier Stirn úr budapesti megbeszéléseiről”, Franciaország budapesti nagykövetségéről a Kelet-európai Aligazgatóság számára, szeptember 28., szerdai megbeszélés. CADN, Budapest, 105. cikk.
- Bíró József, életrajzi feljegyzés. CADN, Budapest, 105. cikk.
- „Feljegyzés a párizsi Magyar Technológiák Információs Központja megnyitásáról”. CADN, Budapest, 106. cikk.
- „Francia–magyar gazdasági kapcsolatok”, Gazdasági és Pénzügyminisztérium, Külgazdasági Kapcsolatok Igazgatósága, 5. Aligazgatóság E, 1977. október 19. CADN, Budapest, 105. cikk.
- „Francia–magyar gazdasági kapcsolatok”, Külügyminisztérium, Gazdasági és Pénzügyi Igazgatóság, kétoldalú megállapodások, 1977. október 24-i operációs feljegyzés. CADN, Budapest, 105. cikk.
- „Francia–magyar közös közlemény a miniszterelnök látogatásáról”, bizalmas feljegyzés, 1977. október 26. CADN, Budapest, 105. cikk.

- „Francia–magyar közös közlemény”, 1977. október 29. szombat. CADN, Budapest, 105. cikk.
- „Francia–magyar kulturális kapcsolatok”, Külügyminisztérium, a Kulturális, Tudományos és Műszaki kapcsolatok Főigazgatósága, 1977. október 11. CADN, Budapest, 105. cikk.
- Jean-Pierre Beauchaud Raymond Bressier-nek, Franciaország magyarországi nagykövetének szóló 1977. március 28-i levele. CADN, Budapest, 105. cikk.
- Journal Officiel de la République Française. Débats parlementaires. Assemblée nationale*, 1976. október 5-i, keddi ülés, a kormány általános politikájának bemutatása, 1976. október 6. szerda.
- Journal Officiel de la République Française. Débats parlementaires. Assemblée nationale*, 1974. június 5-i, szerdai ülés, a kormány általános politikájának bemutatása, 1974. június 6. csütörtök.
- „Humanitárius ügyek”. CADN, Budapest, 105. cikk.
- „Kádár János úr, a Magyar Szocialista Munkáspárt főtítkára”, Külügyminisztérium, Politikai Ügyek Igazgatósága, Európa, Kelet-európai Ügyek Aligazgatósága, életrajzi feljegyzés, 1977. október 21. Nanti Diplomáciai Levéltár (CADN), Budapest-alapok, 105. cikk.
- „Kádár János úr hivatalos látogatása Franciaországban (1978. október 27–28.)”, Külügyminisztérium, Európai Igazgatóság, Kelet-európai Aligazgatóság, 1977. november 8-i feljegyzés. CADN, Budapest, 105. cikk.
- „Lázár György úrnak, a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa elnökének pohárköszöntője. Budapest, 1977. október 27.” CADN, Budapest, 105. cikk.
- „Magyar dokumentációs központ megnyitása Párizsban”, Gazdasági és Pénzügyminisztérium, Külgazdasági Kapcsolatok Igazgatósága, 5. Aligazgatóság, B mellékletben rögzített, 1977. október 19. CADN, Budapest, 105. cikk.
- „Magyarország 1977 októberében”, Franciaország magyarországi nagykövetsége, 1977. október 7-i feljegyzés. CADN, Budapest, 105. cikk.
- „Magyarország: első helyzet”, Külügyminisztérium, Politikai Ügyek Igazgatósága, Európa, Kelet-európai Aligazgatóság, 1977. október 19-i feljegyzés. CADN, Budapest, 105. cikk.
- „Magyarország és a Közös Piac közötti kapcsolatok”, Külügyminisztérium, Gazdasági és Pénzügyi Igazgatóság, Gazdasági Együtműködési Osztály, 518. sz. feljegyzés, 1977. október 19. CADN, Budapest, 105. cikk.
- „Magyarország és a leszerelés. A miniszterelnök magyarországi látogatása”, Külügyminisztérium, Politikai Ügyek Igazgatósága, Szerződés- és Leszerelés-Osztály, 355. sz. feljegyzés, 1977. október 14. CADN, Budapest, 105. cikk.
- „Magyarország külpolitikája”, Külügyminisztérium, Politikai Ügyek Igazgatósága, Európa, Kelet-európai Aligazgatóság, 1977. október 20-i feljegyzés. CADN, Budapest, 105. cikk.
- „Magyarország, valamint az EGK és a KGST közötti kapcsolatok”, Külügyminisztérium, Gazdasági és Pénzügyi Igazgatóság, Gazdasági Együtműködési Osztály, 527. sz. feljegyzés, 1977. október 13. CADN, Budapest, 105. cikk.
- „Megbeszélések 1977. október 27-én és 28-án Vaurs úr és Rónai úr között, aki államtitkár és a Magyar Népköztársaság Kulturális Kapcsolatok Intézetének elnöke”. CADN, Budapest, 105. cikk.
- Rác Pál, életrajzi feljegyzés. CADN, Budapest, 105. cikk.
- „Raymond Barre úr ömeltósága, a Francia Köztársaság miniszterelnöke és Raymond Barre asszony hivatalos magyarországi látogatásának programja – 1977”. CADN, Budapest, 105. cikk.
- 2473–2477. sz. táviratok, Martintól a belgrádi diplomácia számára, Belgrád, 1977. október 22. CADN, Budapest, 105. cikk.

252–256. számú, 1977. október 7-i táviratok Párizsból Franciaország budapesti nagykövetségére; 259–266. számú, 1977. október 13-i táviratok Párizsból Franciaország budapesti nagykövetségére; 270. számú, 1977. október 14-i távirat Párizsból Franciaország budapesti nagykövetségére; 271. számú, 1977. október 15-i távirat Párizsból Franciaország budapesti nagykövetségére; 273. számú, 1977. október 18-i távirat Párizsból Franciaország budapesti nagykövetségére. CADN, Budapest, 105. cikk.